

**ЩОРІЧНИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС
«КРАЩИЙ ДЕРЖАВНИЙ СЛУЖБОВЕЦЬ»**

ТВОРЧА РОБОТА УЧАСНИКА ТРЕТЬОГО ТУРУ
ЩОРІЧНОГО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ
«КРАЩИЙ ДЕРЖАВНИЙ СЛУЖБОВЕЦЬ»
НА ТЕМУ:

**Реалізація державної регіональної політики
в умовах децентралізації (галузь культура)**

Троян Валентина Геннадіївна
прізвище, ім'я, по батькові

Управління культури і мистецтв
Вінницької облдержадміністрації
місце роботи

Заступник начальника управління
посада

10.08.2018 року
дата виконання

2018 р.

підпис учасника

ПЛАН

- I. Актуальність, мета та завдання дослідження.
- II. Нормативно-правове забезпечення сфери культури.
- III. Результати дослідження на прикладі Вінницької області.
- IV. Висновки та рекомендації.

Актуальність, мета та завдання дослідження

На етапі переходу України до ринкової економіки у суспільстві постало питання про переосмислення ролі культури як специфічного виду людської діяльності, що відтворює творчу природу людини, її здатність конструктивно змінювати світ та впливати на національну самоідентифікацію.

Без створення ефективної системи впливу держави на розвиток культури не можливе запровадження новітньої державної політики і нової моделі функціонування сфери культури.

Намагаючись віднайти найбільш адекватне визначення сутності, змісту та поняття управління розвитком культури, слід проаналізувати визначення як вітчизняних, так і зарубіжних учених. За ініціативою ЮНЕСКО це визначення трактувалось як «комплекс операційних принципів, адміністративних і фінансових видів діяльності й процедур, що забезпечують основу дій держави в галузі культури». У цьому контексті реалізація управління у сфері культури - це «вся сума свідомих дій (чи утримання від дій) в суспільстві, спрямованих на досягнення певних культурних цілей шляхом оптимального використання всіх фізичних та духовних ресурсів, що їх має суспільство в цей час» [12].

Із здобуттям Україною незалежності, в умовах демократизації суспільного життя, повернення до загальнолюдських цінностей, утвердження нової системи господарювання, виникнення приватної власності й ринкових відносин, актуальним постало питання пошуку нової форми відносин держави, суспільства зі сферою культури, а отже, й перегляду змісту поняття управління сферою культури. Тому в контексті окресленої проблеми особливої уваги заслуговують праці, присвячені дослідженню управління розвитком культури в умовах демократичної держави.

Відомий культуролог В.С. Жидков зазначає, що культурна політика демократичної держави - це діяльність, що передбачає формування заснованих на громадській згоді концептуальних уявлень про місце й роль культури в житті суспільства, про необхідний стан культурно-мистецького життя, визначення пріоритетних цілей розвитку культури, розробку програм та їх реалізацію за допомогою різних ресурсів. Засобами здійснення цих цілей, на думку вченого, виступають організаційні структури управлінських органів, а також, методи й процедури регулювання культурно-мистецького життя [1].

Нині реформи культурної сфери у багатьох країнах Центральної Європи, таких як Польща, Угорщина, Чехія відбуваються за британською моделлю з елементами інтернаціоналізації. У більшості європейських країн однією з головних форм підтримки культури і мистецтва є фінансування з регіональних і місцевих бюджетів. З центральних бюджетів фінансується приблизно 25% витрат на підтримку культурних організацій загальнонаціонального значення - музеїв, бібліотек, театрів і архівів.

За умов національної економіки в Україні стратегічно пріоритетною визнана модель «підтримки культури», яка впливає із самобутності і

самостійності культури, але водночас - із обов'язку держави зберегти цю самостійність у жорстких умовах ринку.

Метою дослідження є визначення і обґрунтування основних напрямів реалізації державної політики та опрацювання практичного досвіду діяльності місцевих державних адміністрацій щодо регіонального розвитку в умовах децентралізації.

Досягнення даної мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) дослідити особливості реалізації державної політики регіонального розвитку в умовах децентралізації;
- 2) визначити завдання органів державної влади щодо створення повноцінного соціокультурного середовища для національної та духовної самоідентифікації українського суспільства;
- 3) проаналізувати розвиток галузі культури в умовах децентралізації на прикладі Вінницької області.

Нормативно-правове забезпечення сфери культури

Україна належить до європейських лідерів за кількістю законів, прямо присвячених регулюванню тих чи інших питань культури. Доволі розвиненим є пам'яткоохоронне законодавство; спеціальними законами регулюється діяльність більшості галузей культури – театральна справа, музеї, бібліотеки, кінематографія тощо.

Початком формування нової правової бази для культури можна вважати прийняття Закону України «Про культуру» у 2010 році. Він визначає правові засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані із створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямований на забезпечення доступу до них [7].

Через недосконалість правової бази «третього сектора», чимало нових явищ культурного життя (наприклад, приватні мистецькі структури) досить не мають законодавчо оформленого особливого статусу і змушені діяти чи то як звичайні приватні підприємства, чи то як громадські організації.

Існує нагальна потреба в розробці правової політики в плані залучення інвестицій та спонсорських (меценатських) внесків у сферу культури. Перш за все, необхідно внести відповідні зміни в законодавство, передбачивши в ньому систему податкових пільг та державних гарантій для спонсорів і меценатів.

Діяльність благодійних організацій в Україні регулюється Законом України «Про благодійництво та благодійні організації» [2]. Але положення цього Закону мають дещо декларативний характер і не передбачають реальних механізмів державної підтримки благодійництва та меценатства в Україні.

Підсумовуючи законодавчу базу культурної сфери, можна сказати, що дієвість деяких законів залишається невисокою, є чимало положень, які не завжди враховують особливості галузі культури. Зокрема, заклади, підприємства та організації культури мають надто мало податкових пільг (у

порівнянні з більшістю сусідніх європейських держав), недостатнім є стимулювання меценатства та благодійництва. На відміну від більшості країн Європи, Україна не має цілісного й дієвого законодавства про неприбуткові організації.

Важливе значення для справи розвитку культури, вирішення багатьох її невідкладних актуальних проблем, в тому числі регіонального рівня, має Довгострокова стратегія розвитку української культури - стратегія реформ [17], яка продиктована викликами часу і назріла необхідністю проведення глибоких конструктивних реформ у сфері культури. Реформування сфери культури є одним з основних завдань не тільки гуманітарної політики, а й політики соціально-економічного розвитку України, побудови сучасної демократичної держави на засадах загальнолюдських цінностей із збереженням самобутніх традицій та культурно-історичних цінностей.

Сфера культурної політики знаходиться між централізацією та повною децентралізацією управління. Переваги децентралізації складаються з більшого розуміння місцевих потреб, розвитку культурного різноманіття та культурної діяльності на місцях.

Сьогодні особливого значення набуває питання повноважень у сфері культури органів місцевого самоврядування, оскільки переважна частина інфраструктури культури перебуває у власності саме місцевих рад.

Делегування повноважень на нижчі рівні управління має супроводжуватися передусім децентралізацією державних фінансів на ці ж рівні. Це принципове питання, від якого залежить можливість місцевих органів влади вирішувати питання розвитку і функціонування культурної сфери, задовольняти культурні потреби громадян.

Суттєвим чинником, що сприятиме поглибленню децентралізації управління у сфері культури в сучасних умовах, є затвердження Бюджетного кодексу, який законодавчо закріплює якісно нові правила формування місцевих бюджетів і відповідних стосунків між центром та органами місцевої влади, в результаті чого частина фінансових джерел переходить на місцевий рівень, що створює умови для концентрації коштів у місцевих бюджетах на розв'язання багатьох проблем культурної сфери регіонального й місцевого рівнів.

Слід зазначити, що в умовах демократизації суспільного життя, утвердження ринкових відносин — поряд з державними, комунальними закладами культури в регіонах з'явилися й почали діяти нові суб'єкти культурної діяльності: підприємства та організації, засновані в результаті приватної ініціативи, які стали реальними учасниками культурно-мистецького процесу. Значно активізували свою діяльність творчі спілки, національно-культурні товариства, громадські, релігійні організації, зацікавлені в оновленні культурно-мистецького життя, відродженні традицій української культури, зі своїм баченням завдань і пріоритетів культурного розвитку. За цих обставин виникла потреба в пошуку нових підходів до організації і здійснення державного управління з метою залучення всіх зацікавлених сторін до розробки і прийняття управлінських рішень.

Поширеною світовою практикою ефективного управління у цьому аспекті є співпраця на основі партнерської взаємодії державних структур з різними громадськими, неурядовими, неприбутковими, благодійними організаціями, фондами та фундаціями, зацікавленими у розв'язанні проблем культурного розвитку.

Найголовніше значення полягає в тому, що ці структури представляють широкі верстви населення та соціальні групи, які мають різні культурні інтереси, і залучення їх до співпраці дає змогу узгодити позиції всіх суб'єктів культурного життя, виробляти врівноважені і найбільш оптимальні управлінські рішення.

Результати дослідження на прикладі Вінницької області

Вінницька область – це регіон з розвинутою культурною інфраструктурою та різноманітним культурно-мистецьким життям, що впливає на створення позитивного іміджу регіону та сприяє збільшенню його інвестиційної привабливості. Слід зазначити, що характерними для області залишаються загальноукраїнські проблеми і тенденції (оптимізація установ, рівень бюджетного фінансування, матеріально-технічного забезпечення, зниження професійного рівня працівників галузі на селі).

На виконання Закону України «Про культуру» у 2017 році в області активізувались заходи щодо збереження та оптимізації мережі закладів культури. Стабілізовано ситуацію щодо закриття закладів культури у порівнянні з 2015-2016 роками. Станом на 01.01.2018 р. мережа становить 2122 одиниці, що відповідає державним нормативам. Впродовж 2017 року було ліквідовано 2 сільських клуби в населених пунктах, де кількість жителів становить менше 120 чол.

На постійному контролі органів державної влади та місцевого самоврядування є зміцнення матеріально-технічного стану та модернізація закладів культури області. У 2017 році за рахунок коштів обласного і місцевих бюджетів проведено капітальні і поточні ремонти на 531 об'єкті (25%) закладів культури на загальну суму 88 млн. 669,0 тис. грн. На придбання музичних інструментів, звукопідсилювальної апаратури, сценічних костюмів, аудіовізуальної та оргтехніки використано 28 млн. 611,0 тис. грн., що удвічі більше порівняно з 2016 роком.

Від надання платних послуг населенню, оренди приміщень та інших позабюджетних надходжень отримано 30 млн. 650,0 тис. грн., що майже на 12% більше 2016 року. Залучено на розвиток закладів культури понад 3 млн. грн. спонсорської допомоги.

У 2017 році продовжувалось зростання основних показників роботи музейних закладів, які відвідали 325 тис. осіб. На постійному контролі управління бібліотечно-інформаційне обслуговування мешканців області та комп'ютеризація бібліотек. Протягом 2017 року бібліотечні фонди поповнено на 299 тис. примірників літератури, що на 25% більше ніж у 2016 році. Оснащено комп'ютерним обладнанням 412 бібліотек, 241 з них на селі і

становить 44% від загальної кількості бібліотек, 314 книгозбірень використовують ресурс Інтернет.

В області реалізовано низку пам'яткоохоронних заходів. Проведено ремонтно-реставраційні роботи на 630 пам'ятках архітектури та історії місцевого значення, на що використано понад 45 млн. грн. бюджетних коштів (25 млн. 178,0 тис. грн. з державного бюджету, 20 млн. 864,0 тис. грн. з місцевого бюджету) та 8 млн. 636,0 тис. грн. інших надходжень, що удвічі більше від 2016 року.

Обстежено більше 200 га давніх поселень та знайдено кілька сотень стародавніх будинків, громадські споруди, горни IV тис. до н. е. Виявлено понад 20 нових пам'яток епохи палеоліту, трипільської культури та доби бронзи. Вдалося попередити знищення та дослідити чотири пам'ятки археології трипільської культури III-IV тис. до н. е., доби бронзи II тис. до н. е., а також унікального могильника та поселення черняхівської культури III-IV ст. н. е.

В 2017 році реалізовано 204 конкурсних та фестивальних проекти: 10 міжнародних, 14 всеукраїнських, 27 обласних, 6 регіональних, 147 районних та міських. Кількість відвідувачів вищезазначених заходів становить понад 700 тисяч жителів та гостей області.

Значними подіями в професійному мистецькому житті області стали створення симфонічного оркестру обласної філармонії, започаткування Міжнародного фестивалю «OPERAFEST TULCHYN» та представлення 11 прем'єрних вистав обласних театрів [13].

З метою здійснення комплексу заходів зі збереження, розвитку та модернізації галузі культури в області затверджено Програму розвитку культури Вінницької області на 2018-2022 роки.

Мета: формування конкурентоспроможного мистецького ринку в області з рівними стартовими умовами для культурних організацій незалежно від форм власності з метою задоволення попиту населення на культурний продукт або послугу за місцем проживання.

Завдання:

- формування єдиного культурного простору регіону;
- створення умов для забезпечення рівного доступу мешканців області до культурного продукту в незалежності від місця проживання;
- створення умов для збереження та розвитку багатонаціонального культурного потенціалу області;
- збереження і розвиток матеріальної та нематеріальної культурної спадщини;
- формування кадрового потенціалу галузі культури;
- трансформація та модернізація закладів культури;
- впровадження проектного фінансування, створення рівних стартових умов для організацій різних юридичних форм, що реалізують проекти в галузі культури;
- посилення міжвідомчої взаємодії;
- розвиток креативних індустрій та культурних стартапів.

Створення рівних стартових умов для організацій, що працюють в галузі

культури незалежно від форми власності – це умова формування збалансованого ринку культурних послуг. Впровадження проектного фінансування – є механізмом вирішення багатьох проблем. Даний механізм передбачено в Програмі розвитку культури запровадженням громадського бюджету - «Бюджету участі». Це стане поштовхом розвитку партисипативних практик в реалізації культурних проектів та стартапів, створить прозорі конкурентні умови для організацій, що працюють в галузі культури, незалежно від юридичної форми власності та рівня підпорядкування. Це інструмент активних громадян для зміни культурного життя в області, районі, окремій громаді. Відбір проектів відбуватиметься шляхом відкритого конкурсу.

Програмою передбачено суттєві зрушення в розвитку усіх сфер культурної діяльності, зокрема:

Бібліотечна справа

- впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, комп'ютеризації та автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів дасть можливість збільшити комп'ютеризацію бібліотек від 40% до 88%;
- створення електронної бібліотеки (оцифрування фондів бібліотек та представлення їх в мережі Інтернет) дасть можливість збільшити чисельність користувачів бібліотек удвічі.

Мистецька освіта

- збільшення контингенту учнів в мистецьких школах до 20 %;
- розширення та урізноманітнення форм і видів освітніх послуг у сфері культури для різних верств населення;
- врахування вимог ринку праці у підготовці фахівців для галузі культури;
- створення конкурентоспроможної мистецької освіти.

Аматорське мистецтво: створення

- садиб-ремесел на базі закладів культури об'єднаних територіальних громад;
- музею народної культури та постійно-діючої виставки «Народні витоки Поділля»;
- регіонального реєстру елементів нематеріальної культурної спадщини;
- центрів дозвілля різного спрямування (культурно-освітні, культурно-спортивні, культурно-розважальні тощо).

Музейна справа

- створення Дирекції музейних закладів Вінниччини;
- відкриття майстерні з реставрації музейних експонатів;
- створення скансенів (музеїв під відкритим небом);
- забезпечення реставраційних та протиаварійних робіт на пам'ятках культурної спадщини;
- виявлення та дослідження об'єктів археологічної спадщини на території області.

Культурні індустрії та креативне підприємництво – це відносно нові поняття в українському контексті, проте не нові явища. У визначенні

ЮНЕСКО цей термін застосовується в тих галузях, які поєднують у собі створення, виробництво та комерціалізацію змістів, які є нематеріальними і мають культурний характер.

Впродовж декількох десятиліть науковцями досліджувалися проблемні питання та вивчалися теоретико-методологічні аспекти формування креативних індустрій, креативних кластерів та креативної економіки. В той же час ці області не можна назвати достатньо дослідженими та опрацьованими, тому питання розвитку креативних індустрій на тлі переходу від індустріальної економіки до креативної економіки сьогодні є актуальним.

Основними завданнями є:

1. Створення умов для розвитку креативних індустрій:

- картування ресурсів або створення карти регіональних активів (інфраструктури, нематеріального надбання, людських ресурсів);
- перепрофілювання існуючої інфраструктури в креативні кластери;
- впровадження грантових програм для надання стартових можливостей розвитку креативних кластерів та індустрій в регіоні;

2. Розвиток об'єднаних територіальних громад та малих міст як культурно-туристичних кластерів:

- прийняття районних стратегій, що визначатимуть культуру як інструмент залучення туристів;
- створення культурних кластерів та маршрутів, які об'єднують малі музеї, споруди, природні заповідники тощо в єдину мережу та спрямовані на зовнішнього туриста;
- створення консалтингово-тренінгових центрів з підготовки персоналу для туристичної галузі;

3. Розробка та впровадження Культурних маршрутів – приєднання до Міжнародної програми «Культурні маршрути».

1) Внесення:

до нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО музичного бренду Вінниччини «Щедрик» (обробка М. Леонтовича, початок XX ст., Вінницька область) та традиційного орнаментального розпису «Бубнівська кераміка» (Традиційне ремесло Подільського регіону XIX ст.);

до матеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО історико-культурний заповідник «Буша».

2) Створення пілотних регіональних культурних маршрутів:

«Музичне Поділля» - шляхами Миколи Леонтовича;

«Оперне Поділля».

Сьогодні більш поширеним є поняття «культурного туризму», маючи на увазі «активність осіб як в місцях їх туристичного перебування, так і постійного проживання.

Безумовне лідерство серед підвидів культурного туризму займає Фестиваль – як вид туризму подій, покликаний задовольнити потреби людини в здобутті нової інформації щодо історико-культурного спадку обраного регіону подорожувань, в набутті нового досвіду в спілкуванні з місцевими жителями й пізнанні їх побуту, звичаїв, традицій, обрядів, мистецьких, літературних, архітектурних та інших надбань.

Враховуючи наявний культурний ресурс та історичні традиції можна стверджувати, що розвиток фестивального руху у Вінницькій області є на часі.

Рушійною силою реформування сфери культури мають стати культурні лідери. Культурне Лідерство – це здатність формулювати концепцію майбутнього місцевої громади в контексті постіндустріальної економіки та втілювати її в життя шляхом залучення до реалізації самої громади, умілого використання партисипативних практик та стратегічного управління культурними послугами.

Метою програми «Академія культурного лідера» є вдосконалення кваліфікації місцевих керівників галузі культури та молоді, яка прагне працювати в органах місцевої влади та креативному секторі з використанням сучасних механізмів і досвіду кращих практик ЄС.

Результативність виконання Програми визначатиметься за допомогою наступних показників (*ключових індикаторів*):

- кількість мешканців, яким надані різні види культурних послуг;
- кількість мешканців, які жодного разу не відвідували культурну установу/ культурно-масовий захід;
- кількість трансформованих культурних установ (Кількість створених нових культурних просторів);
- кількість культурних ініціатив, реалізованих спільно з громадськими організаціями;
- обсяг інвестицій в галузь культури (Грантові та спонсорські кошти. Загальний обсяг позабюджетних коштів, залучених у звітному році на розвиток галузі);
- питома вага власних надходжень закладів культури (Загальний обсяг фінансування, власних надходжень від діяльності);
- індекс злочинності (є реальним показником інтегрованості молоді в культурні процеси) [15].

Висновки та рекомендації

Світовий досвід переконливо свідчить, що країни, які в період здійснення суспільних перетворень проводили зважену, послідовну політику підтримки розвитку національної культури (наприклад Японія і Німеччина) швидко піднімалися до рівня високорозвинених країн, у найкоротші терміни, з мінімальними витратами досягали значних успіхів у проведенні економічних, політичних і соціальних реформ.

Слід зазначити, що в останні роки відбулось переосмислення ролі культури у життєдіяльності нації. Державна влада задекларувала відродження української культури пріоритетним напрямом своєї діяльності, визнаючи, що саме з розвитку культури починається відродження нації, формування національної свідомості, що саме культура покликана виховувати нову особистість для нової України на основі спільних світоглядних цінностей. Важливими кроками стало збільшення обсягів

фінансування культурної сфери, посилення уваги до проблем її функціонування.

Не дивлячись на запровадження в Україні величезного списку культурних цільових програм, направлених на задоволення культурних потреб населення, реалізацію мистецьких проектів, на сьогодні існує ряд проблем, пов'язаних із новими викликами, які стоять перед органами державної влади. Один із них - співпраця з широким колом партнерів на центральному (інші міністерства й відомства), регіональному і місцевому (муніципалітети, культурні заклади, неурядові та приватні організації), а також міжнародному рівні.

Помітним стало пожвавлення діяльності творчих спілок, громадських і релігійних організацій, національно-культурних товариств, різних ініціативних груп, зацікавлених в оновленні культурно-мистецького життя.

Органам державної влади для оптимізації управлінської діяльності в сфері культури сьогодні необхідна підтримка громадськості, ефективний зворотний зв'язок між державою та суспільством. У межах вирішення цього завдання особливої актуальності набуває використання засобів, методів та прийомів соціально-культурної технології – зв'язків з громадськістю, спрямованих на забезпечення діалогових відносин між державою та її громадянами, урахування та цілеспрямоване формування громадської думки, стимулювання громадської активності, підвищення авторитету та довіри населення до органів державної влади й управління.

Планування економічного розвитку регіонів у тісному зв'язку з розвитком культурної індустрії дасть можливість не лише наголосити на місцевих особливостях історико-економічного середовища, а й створити нові робочі місця, зробити розвинені галузі місцевого виробництва більш привабливими для споживачів, туристів та інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жидков В.С. Культурная политика и театр. – М.: Изд-во АТ, 1995, - с. 189.
2. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» // Відом. Верховної Ради України. – 1997. № 46.
3. Закон України «Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії» // Відом. Верховної Ради України. – 2000. № 48.
4. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» // Відом. Верховної Ради України. – 1999. № 20.
5. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Відом. Верховної Ради України. – 2000. № 39.
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Відом. Верховної Ради України. – 1997. № 24.
7. Закон України «Про культуру» // Відом. Верховної Ради України. – 2011. № 24.
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24 грудня 2015 року № 911-VIII
9. Карлова В. Державне управління у сфері культури на регіональному і місцевому рівні: пошук ефективних моделей. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України, 2004 р. - № 2.
10. Карлова В. Державна політика у сфері культури як важлива складова механізму, формування і зміцнення української національної єдності. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України / за заг. ред. О.Ю. Оболенського, С.В. Сьоміна. – К.: НАДУ, 2008. – Вип.. 2.
11. Культурна політика в Україні. Аналітичний огляд. За редакцією О. Грищенка. – К.: УЦКД, 2007 р.
12. Cultural policy: a preliminary study. – Paris: UNESCO? 1969/ - Р. 5, 7.
13. Основні показники роботи галузі культури Вінницької області у 2017 році.
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 «Про схвалення Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року».
15. Рішення № 516 27 сесії Вінницької обласної Ради 7 скликання від 20 грудня 2017 року «Про затвердження Програми розвитку культури Вінницької області на 2018-2020 роки».
16. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219 «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»
17. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119 «Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури - стратегії реформ»
18. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р «Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року»
19. <http://portal.unesco.org/culture>